

- університету ім. В.Н. Каразіна: 200-річчя харківської мовознавчої школи. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків: Константа, 2004. – № 635. – С. 160-163.
15. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 312 с.
 16. Фриман Л.М. Моделирование в психологии и психология моделирования // Вопросы психологии. – 1977. – № 2. – С. 15-28.
 17. Фрумкина Р.М., Звонкин А.К., Ларичев О.И., Касевич В.Б. Представление знаний как проблема // Вопр. языкознания. – М., 1990. – № 6. – С. 14-26.
 18. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
 19. Fitzpatrick J., Wheeldon L. Phonology and Phonetics in Psycholinguistic Models of Speech Perception // Phonological Knowledge: Conceptual and Empirical Issues / Eds. N. Burton-Roberts, Ph. Carr, G. Docherty. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – P. 131-160.
 20. Hockett Ch. Language, Mathematics and Linguistics. – The Hague: Mouton, 1967. – 243 p.

Valihura Olha. Basic Features of the Cognitive Model of the Phonetic System in the Interfered English Speech of Ukrainians. The paper deals with the substantiation of the modelling method as one of the methods used in the investigation of the nature of the phonetic interference in the English speech of Ukrainians within the framework of cognitive phonetics. The cognitive model of the phonetic interfered system, which is characterized by specific phonetic parametres on the segmental and prosodic levels, is presented.

Key words: cognitive modelling, cognitive model, phonetic interference, language, dominant feature.

Галицька Олена

**ФРЕЙМОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ
ТА АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ІЗ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ**

Стаття присвячена одній із вагомих проблем когнітивної лінгвістики – фреймовій організації наукових текстів із лінгвостилістики. У статті проаналізовано структуру фрейму Stilschicht/Stilebene/stylistic layer (стильовий пласт). Компоненти

цього фрейму – конструктивний засіб моделювання та репрезентації лінгвостилістичних мотивів наукового дискурсу.

Ключові слова: фрейм, стильовий пласт, науковий дискурс.

Завдання статті – вивчення дискурсивної будови іноземномовних текстів з лінгвістики з погляду фреймової організації їх лексичного складу. Фрейм розуміється як вербалізований концепт когнітивної діяльності дискурсивної спільноти шляхом розгалуженої трансферної системи. Фреймова організація лексики – це виділення лексичних груп, кожна з яких становить єдине ціле, оскільки є лексичним представником певної єдиної схематизації досвіду на когнітивному рівні. В кожному разі, для того, щоб зрозуміти значення однієї з лексичних груп, потрібно співвіднести його з фреймом як цілісним, тому що значення досягається як цілісна сутність, групування цих слів уявляється природно.

Фрейм слова значно розмаїтіший і ширший, ніж його визначення. На це звертає увагу Ч. Філлмор, який наголошує, що підхід семантики фреймів до значення істотно більш енциклопедичніший, ніж підхід традиційний [2, с. 66]. На відміну від словникових дефініцій фрейми динамічні. Якщо говорити про фрейм слова, то допускається, що слово (фраза, речення, текст) задає деяку сцену і висуває на передній план (або висвічує) певну частину [3, с. 87]. Тобто дефініція слова є чимось статичним, натомість фрейм являє собою мобільну структуру репрезентації знань, де об'єднуються знання мовні і немовні, семантичні і прагматичні. Методика фреймового аналізу, який базується на когнітивному підході до мовних явищ, передбачає необхідність залучення тих позамовних знань, які сприятимуть розумінню мовних фактів. Знання когнітивних моделей лексичних значень інтуїтивні; вони не усвідомлюються носіями мови і не фіксуються в лексикографічних джерелах.

Наше дослідження структурної організації фрейму *Stilschicht/Stilebene/stylistic layer* (стильовий пласт) у науковому дискурсі проведене на основі німецькомовних лінгвістичних праць із німецької стилістики В. Фляйшера "Stilistik der deutschen Gegenwartssprache" та з англійської стилістики І.Р. Гальперіна "Stylistics".

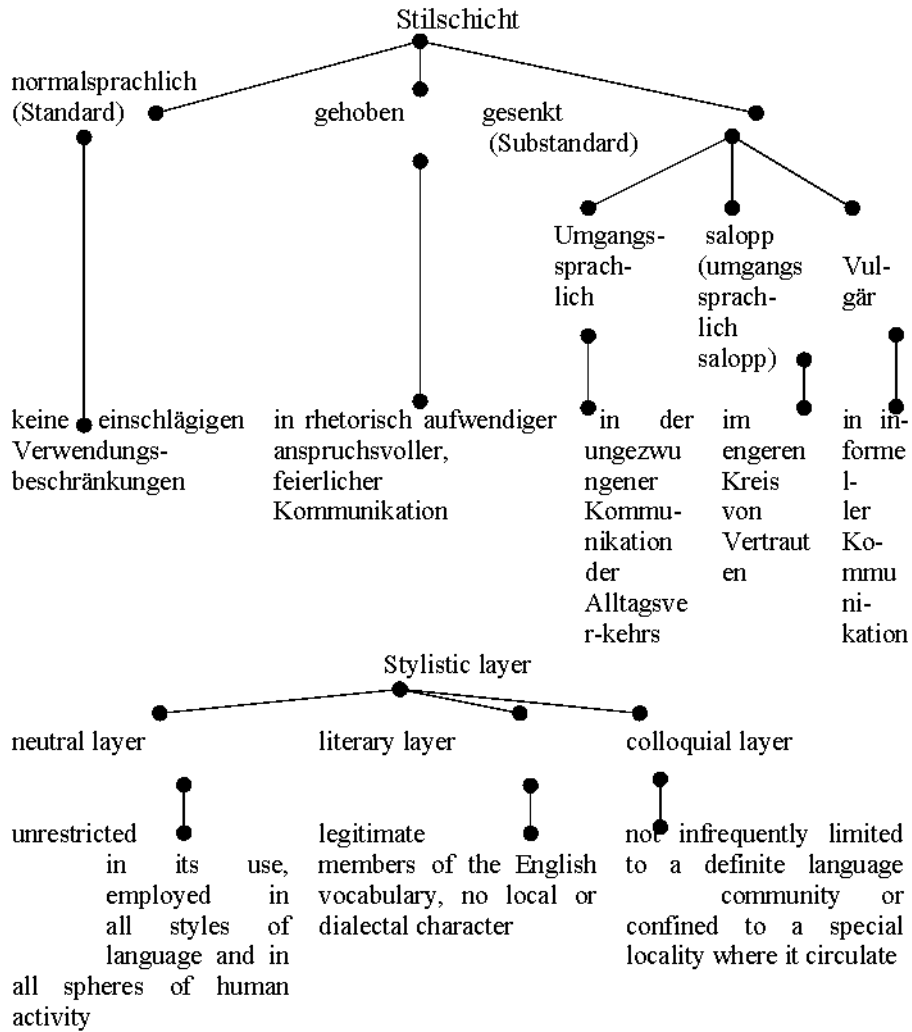

Рис. 1. Структура фрейму Stilschicht/stylistic layer.

Перш ніж перейти до аналізу фрейму **Stilschicht/Stilebene/stylistic layer (стильовий пласт)**, розглянемо вивчення концепту "Stilschicht", що має свої початки в античності, отримало своє продовження в мовознавстві XIX-XXI ст.

Уже в латинській мові існував праобраз трьох стилів мови: *stilus gravis* (*hoch*), *stilus mediocris* (*mittel*) та *stilus humilis* (*niedrig*). "Теорія трьох стилів" була особливо актуальною в Європі в епоху літературного класицизму XVII-XVIII ст. В історії стилю з погляду принципів відбору найдавнішим виявляється принцип соціального престижу, відповідності соціальному стану, класу. В Росії таке вчення розробляв М.В. Ломоносов (XVIII ст.), який заклав більш прагматичну орієнтацію у дослідженні трьох стилів мови. Проблеми стилю плідно досліджували В.В. Виноградов, Е.Г. Різель. Е.Г. Різель вживала для цього інше поняття "normative Stilfärbung", розуміючи під ним певне стилістичне забарвлення (*bestimmte Schattierung*) [8, с. 29].

У відповідності з дефініцією поняття **Stilebene** в німецькому словнику Дудена як "bestimmte Ebene des Stils" [5, с. 1469], простежимо визначення стилю, за яким – це різновид мови, закріплений в певному суспільстві традицією за однією з найбільш загальних сфер соціального життя [4, с. 494].

На нашу думку, в основі значення терміна **Stilschicht** лежить фрейм – уявлення про певну самостійну частину, яка визначає і традиційно представляє значущу сему, типову або характерну парадигму (манеру) для певної культурно-національної спільноти або окремого мовного колективу. Центральні компоненти цієї парадигми: людина (суб'єкт і об'єкт); соціум, суспільне середовище; манера, традиція.

Звернемося до текстів з праць В. Фляйшера та І.Р. Гальперіна для побудови структури фрейму **Stilschicht/stylistic layer** у науковому тексті [6, с. 104-108; 7, с. 62-63].

Фреймові компоненти у працях цих авторів виділено в тексті графічно (жирним прямим шрифтом та курсивом): **normalsprachlich/neutral layer** (нейтральний стилістичний тон), **gehoben/literary layer** (високий стилістичний тон), **gesenkt/ colloquial layer** (низький стилістичний тон). Мікрофрейм **gesenkt** має свої складові елементи: **umgangssprachlich** (розмовний), **salopp** (фамільярно-розмовний), **vulgär** (вульгарний). Крім того, І.Р. Гальперін презентує змістовну класифікацію за допомогою діаграми для полегшеного сприйняття матеріалу.

Фрейм **Stilschicht/stylistic layer** у тексті нами представлений у вигляді таких вузлів:

1. Вузол **Stilschichten/stylistic layers** (стильові пласти).
2. Вузол **Kommunikationssituation/spheres of usage** (комунікативна ситуація).
3. Вузол **Untergliederung von Substandardismen/subgroups of literary and colloquial layer** (підрозділ субстандартизмів/підгрупи літературних та колоквіальних пластів).

За допомогою лінгвістичної процедури індикаторного фрагментування із вихідного тексту вибрані фрагменти тексту, які заповнюють вузли фрейму. В результаті формується фрейм **Stilschicht/stylistic layer**, що відображає основний зміст вихідного тексту, інформативний для фіксованого кола адресатів, зокрема для студентів, що вивчають стилістику. Зобразимо фрейм **Stilschicht/stylistic layer** у вигляді графа, де вузли відповідають ознакам, якими виступають відомості про об'єкти та ситуації, що описані у фреймі.

Представлені стильові пласти у праці В.Фляйшера, очевидно, є вдалимими, оскільки враховано як стилістичні, так і мовні категорії, у т.ч. завдяки вживанню таких термінів, як **umgangssprachlich** замість **Umgangssprache** (зокрема автор зазначає, що розмовний стильовий прошарок не відповідає розмовній мові); замість **hochsprachlich** запропоновано **normalsprachlich**.

Простежимо діастративне маркування, використавши наступну таблицю:

Таблиця 1

Представлення стильових пластів

	Stilschichten	BEISPIELE			
	gehoben	Angesicht, Antlitz	blicken	beginnen	-
	normalsprachlich	Gesicht	sehen	anfangen	ungezogenes Kind
gesenkt	umgangssprachlich	Frätzchen	gucken	losgehen	
	salopp	Fassade Fratze	dumm aus der Wäsche gucken		Blage
	vulgär	Schnauze	-	-	-

Із таблиці 1 видно, що нульовий пункт, норму маркування утворює саме нейтральний базис (*normalsprachliche Basis*). Дієслова *sehen, anfangen* та ін. належать до основного словникового складу німецької мови, вони є загальнозрозумілими та загальноживаними, і, навпаки, синонімами високого маркування виявляються дієслова *blicken, beginnen*. Зауважимо, що не всі слова мають стилістичні синоніми в різних стильових пластах. Тобто є підстави говорити про відносну бідність міжстильової синонімії, яка призводить до того, що внутрішньостильова синонімія широко використовується зі стилістичною метою.

Отже, окремі пункти таблиці стильових прошарків, що виражені словами чи словосполученнями, утворюють дво- або трискладові синонімічні ряди. Компоненти цих рядів містять певні лексико-семантичні ознаки, але різняться за стилістичною характеристикою та прагматикою.

Фреймову структуру **Stilschicht/stylistic layer** ми кваліфікуємо як стилістичну, але її складові елементи виходять за межі стилістики у сферу лексикології, тобто терміни набувають лексико-стилістичних ознак. Підтвердження знаходимо у працях В. Фляйшера та І.Р. Гальперіна: "Mit den in der Lexikographie seit längerem üblichen Ausdrücken Stilschicht bzw. Stilebene wird versucht ..." [6, с. 104]; "A special branch of linguistik science – lexicology – has done much to classify vocabulary" [7, с. 62]. Очевидно, можна констатувати факт фреймової інтеграції стилістичного та лексикологічного дискурсу, а також їх трансформацію у дискурс лінгвістичний. Такі міжфахові фреймові взаємодії властиві мовному стилю текстів сучасних гуманітарних наук, особливо філологічної науки.

Цікаво зауважити, що заголовок параграфа в цих посібниках є вершиною фрейму, тобто одним із основних компонентів текстової організації. При цьому заголовок визначає межу інформативності тексту та репрезентує імпліцитно і максимально стисло цю інформацію, виступаючи в ролі текстуального конектора, який зв'язує текст в єдине ціле, полегшує сприйняття текстової інформації, об'єднуючи зміст окремих частин тексту, нейтралізуючи їх відносну самостійність і таким чином виконує інтегративну функцію стосовно корпусу тексту, забезпечує його цілісне сприйняття. При цьому фрейм тексту розглядається як основний зміст тексту (або одна з його тем). Текст дозволяє виявити різні аспекти семантики слів, інтерпретувати їх з різногалузевого погляду. З одного боку, текст є одним із способів

існування й накопичення семантики, а з іншого – фіксатором знань людства про світ. Індикатором того, про що йдеться у тексті, служить заголовок параграфа.

В параграфі ми виділили ще один комплекс фреймів – фрейми загальнонаукової лексики. Це, зокрема, в німецькій мові слова і словосполучення на зразок: *in der Hinsicht, Markierung, Ausdrücke, in spezifischer Bedeutung, zur Problematik, Charakteristika, Begriff, benennen, Text, Verwendung, Polemik, enthalten, Elemente, Satz, in der Rede, Charakter, verwenden, Komplex, unterstreichen, bei ... handelt es sich*; в англійській мові: *general considerations, present state, development, according to, to co-exist, in order to, idea, to be presented, interconnected, interrelated, independent, to see, character, heterogeneous, to formalize* та ін.

Фреймові лексичні групи такого типу містять також кореляційні маркери тематичного та семантичного змісту, але вони більш ситуативно-концептуальні, тобто вони пов'язані з основною ситуацією, яку ми умовно називаємо "Дослідження", що диференціюється на типові наукові підситуації чи конситуації. Наприклад, у вищезгаданих працях простежуємо існування фреймів, які, у свою чергу, утворюють лексичну сітку для послідовного представлення думок та пропозицій і належать до субситуації, яку ми визначаємо як "Класифікація, підрозділ". В німецькому тексті: *Dreiergliederung, bezeichnen als, Gruppe, gelten als, untergliedern, Einheiten, Schicht, ausgliedern, bilden, gehören zu, angehören, typischerweise, sich unterscheiden, Komplex, umfassen*; в англійському тексті: *general system, elements, systematic, to classify, units, systematically classifying, stock of, different aspects, coinage, levels, to deny, varied, multifarious, contents, outline, to be represented, type, division, to devide into, a number of subgroups, each of which, to share, the different groups, to be grouped under, members, to fall into*. Набір субситуацій, як бачимо, є досить репрезентативним для стилю наукової мови.

Щодо морфологічної будови фреймів тексту, то, як показують спостереження, у тому числі приклади, наведені вище, то вони є переважно прикметниковими та дієприкметниковими структурами (слова і словосполучення), що пов'язано з науковою номінацією відповідних лінгвістичних процесів та їх дискурсною репрезентацією.

Максимально адекватна характеристика концептів в тексті і одночасно максимальна конденсація смислу у багатьох випадках досягається за допомогою складних прикметників-термінів, зокрема:

normalsprachlich, umgangssprachlich, diatopisch, umgangssprachlichsalopp, diaevaluativ, standardsprachlich, stilschichtlich, diaphasisch та ін.; non-literary, multifarious.

Застосувавши зіставний метод суцільної вибірки текстового матеріалу (англійських та німецьких текстів із лінгвостилістики), ми виявили, що складні прикметники-терміни характерні саме для німецького наукового тексту. При цьому для синтаксису досліджуваних текстів найбільш властиві діеприкметникові звороти, інфінітивні групи, вживання синтаксичних конструкцій різної типології, зокрема:

Als gehoben markiert gelten lexikalische Einheiten... [6, с.105]; Die erstgenannten, meist als "umgangssprachlich" bezeichnet, werden bevorzugt ... [6, с. 105]; The words of a language are thought of as a chaotic body whether viewed from their origin and development or from... [7, с.62]; ... and other problems connected with vocabulary are so... [7, с.62].

Частотними є також дієслова в Passiv: *wird versucht, sind unmarkiert, werden verwendet, werden untergliedert, ist beschränkt; may be called, are regarded, must be presented, are thought*; герундійні звороти в англійських текстах: *classifying, according, denying*.

Ці синтаксичні особливості пов'язані передусім зі стилем наукових текстів, їх семантичною прагматикою.

Аналізуючи наявність і прояв фреймових зв'язків у німецькомовних та англійськомовних текстах з лінгвістики, ми виявили їх характер, способи поєднання різних частин тексту, попередньої частини із наступною, і виділили такі контактні засоби: 1) посилання на осіб, джерела, науковий матеріал; 2) прояв субституції (заміщення); 3) еліпс; 4) сполучникові зв'язки; 5) лексично презентовані зв'язки.

Для прикладу розглянемо сполучникові елементи як зв'язуючі, когезійні засоби тексту. Очевидно, варто передусім привернути увагу до смислових зв'язків, виражених граматичними засобами, а також до градації та послідовності таких зв'язків між окремими мовними структурами. Результати спостережень представимо у вигляді таблиці сполучникових зв'язків, характерних для наукового дискурсу німецько- та англійськомовних текстів у галузі стилістики, передусім із урахуванням здійснених ними конкретних семантичних функцій.

У наведеній таблиці 2 необхідно звернути увагу на протиставні та причинні зв'язки, оскільки вони відіграють особливу "сигналізуючу" роль у науковому дискурсі. Наприклад, такі слова, як *also, damit* (у німецькій мові), *so, therefore* (в англійській мові) сприймаються як певні сигнали до актуалізації висновку: "...

unterliegen also keinen einschlägigen Verwendungsbeschränkungen" [6, с. 105]. Слова, які виражають протиставні зв'язки і конкретизують, уточнюють значення вже висловленого, також є сигналом представлення інформації. Вони примушують читача, з одного боку, звернути увагу на те, що йдеться далі, а з іншого, – відкинути (частково чи повністю) те, що їм передувало, наприклад: "Die lexikonfixierte Markierung bedeutet für den Sprecher/Schreiber jedoch keine absolute Bindung; er kann entsprechend der Kommunikationssituation ..." [6, с. 105]. Відбувається своєрідне уточнення і доповнення наукової інформації.

Таблиця 2

Сполучникові зв'язки у науковому дискурсі з лінгвістики тексту

З'єднувальні	З'єднувальні: und, allerdings auch, auch, also, als/wie (auch), zum Beispiel, hierher auch, in dieser Hinsicht, darunter, typischerweise, u.a., and, that, that means. Заперечні: nicht, nicht durchweg. Альтернативні: oder, bzw., or, i.e., whether ... or.
Причинні	Also, um, therefore, so. Підсилювальні: damit, indeed, mit Bezug auf.
Часові	Indem, als, wenn, bisweilen, dabei.
Протиставні	Контрастні: yet, though, aber, doch, jedoch, dagegen, entgegen, während Підсилювальні: vgl., z.T.

Визначаючи фрейм *Stilschicht*, ми розглядаємо слова *potmalsprachlich*, *gehoben* та ін. як єдину групу, яку доцільніше вивчати як ціле, оскільки вона є лексичним представником єдиної схематизації досвіду та знання. В таких випадках, щоб зрозуміти смисл одного із членів групи, необхідно, також зрозуміти їх семантику та функціональність у комплексі. І оскільки знання, яке лежить в основі значень цих слів, сприймається як цілісна сутність, то цілком природно, що вони мотивуються, визначаються і взаємоструктуруються особливими уніфікованими конструкціями, пов'язаними схематизаційною сіткою досвіду, для якої ми використовуємо фрейм *Stilschicht*, вербальна та екстравербальна інформація якого містить:

1. Розуміння концепту **стиль**. 2. Розуміння діастративного маркування. 3. Знання комунікативної ситуації і т.д., що сприяє збагаченню знань читача.

У рамках дискурсного аналізу нами проаналізовано термінологічні структури тексту з питань діастративного маркування в німецькій та англійській мовах, їх функціонування у науковому дискурсі з метою оптимізації дискурсної специфіки та інформативної прагматики. Дискурс у дослідженні ми розуміємо передусім як послідовну та різносторонню презентацію головного об'єкта.

Аналіз фактологічного матеріалу засвідчує, що фреймовий підхід до аналізу наукового стилю є конструктивним, оскільки уможливорює виявити численні текстові аспекти екстралінгвального змісту: психологічного, соціального, культурологічного, які впливають на побудову і вербальне наповнення фрейма, а в ширшому діапазоні – тексту. Зіставний аналіз фреймових уявлень дозволяє також зробити висновок про універсальні і національно-специфічні риси аналогічного лінгвістичного матеріалу, оскільки фрейми мають більш чи менш конвенційну природу і здатні репрезентувати те, що є характерним чи типовим у певному соціумі або суспільстві з його етно- та соціокультурними особливостями.

Література

1. Кусько К.Я. Дискурс іноземної комунікації: концептуальні питання теорії та практики // Наукові записки академії наук Вищої школи України. – К.: Хрещатик, 2002. – № 4. – С. 97-114.
2. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – С. 52-93.
3. Филлмор Ч. Основные проблемы лексической семантики // Зарубежная лингвистика. – М.: Прогресс, 1999. – 351 с.
4. Языкознание. БЭС. / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 688 с.
5. Duden, Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim. Leipzig. Wien. Zürich: Dudenverlag, 1989. – 1816 с.
6. Fleischer W., Michel G., Starke G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1996. – 341 с.
7. Galperin I. R. Stylistics. – М.: Higher school, 1971. – 344 с.
8. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. – М.: Hochschule Verlag, 1975. – 316 с.

Halytska Olena. Frame arrangement of scientific Deutsch and English language texts on linguostylistics. This article deals with a detailed frame semantic analysis of stylistic layer in German and English. Frames are most clearly linguistic in that they relate categories to lexical items and grammatical constructions. The frame stylistic layer contains labeled slots which are filled with expressions, fillers. So we present knowledge of the conceptual structures, or semantic frames, which provide the background and motivation for their existence in the language and for their use in discourse.

Key words: frame, stylistic layer, scientific discourse.